

75. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ PŘÍBORA, rok 2020, Měsíčník červen 2020

Vstoupili jsme do měsíce června roku 2020, do měsíce, kdy se náš život s koronavirem po několika týdnech dostává do kolejí, na které jsme zvyklí. Na několik týdnů jsme všichni pocítili jistá omezení, několik týdnů jsme se někteří trápili a strachovali o nejbližší, několik týdnů většina nemohla dělat to, co dělá ráda. Několik týdnů...

Těchto několik týdnů není nic ve srovnání s 68 měsíci – s léty 1938–1945... Právě letos v květnu uplynulo **75 let od ukončení 2. světové války, 75 let od osvobození Příbora.**

Krátké ohlédnutí

Jaký červen žijeme dnes, víme. Jaký byl před 75 lety v Příboře? Ze zápisů kronikáře Viktora Sasína vyplývá, že byly všude ve městě patrné následky války. Např. 8. 6. se konal „*za velké účasti občanstva pohřeb Stanislava Motala, který zemřel na následky nemoci a útrap po návratu z terezínské mučírny.*“

9. 6. prošel městem transport asi dvou a půl tisíce německých zajatců „*působících dojem bezmocnosti a ubohosti.*“

17. 6. se konal na náměstí promenádní koncert hudby Jindřicha Pukovce. Pořádal ho Svaz české mládeže. V červnu zahájila v budově německé školy v Lidické ulici činnost mateřská škola (dnes na místě budovy stojí Pennymarket). Obecné a měšťanské školy v té době už fungovaly. Vyučovalo se v nich od 17. května. A mezi tím vším se likvidovaly následky války a občané se snažili nasměrovat své životy do starých kolejí. Nebylo to snadné a ani zcela možné...

O tom, jak se to vše událo – o osvobození Příbora se píše v několika publikacích. Období války popisují a shrnují například František Marušan a Hynek Kresta. V kronice Příbora válečná léta i osvobození popsal Jan Hrnčárek. Na něj navázal svým popisem událostí další kronikář Viktor Sasín. A tak si připomeňme – jejich slovy i také jejich očima, jak to tehdy před 75 lety v Příboře probíhalo.

Běh událostí

leden–duben

Už v lednu 1945 Němci začali budovat na silnicích do Příbora překážky. Tvořily je z kmenů stromů z lesů Hájků, Cihelňáku a Osičiny, anebo ze studniční skruží vyplněných betonem. Od února do konce dubna se kopaly zákopy pro vojíny s pancéřovými pěstmi. Všechny těžké práce v mnohdy zamrzlém terénu prováděli většinou čeští muži do 60 let, a to o sobotách odpoledne a nedělích dopoledne.

květen

To už ale bylo jasné, že se Rudá armáda blíží. V prvních květnových dnech prchalo německé obyvatelstvo z Mošnova a Skorotína a Češi se chystali na příjezd Rusů. „*Jistě se, milý čtenáři, zeptáš,*“ píše Jan Hrnčárek, „*jak jsme se připravovali na ten želaný den konečného osvobození. Povím vám to velmi stručně. Učili jsme se rusky, poněvadž jsme dobře tušili, že Moravu osvobodí Rusové. Viděli jsme se v objetí našich slovanských bratrů – osvoboditelů... už se také pamatovalo na jejich pohoštění a počastování...zkrátka malovali jsme si tu chvíli samou nebeskou barvou...*“ Viktor Sasín doplňuje: „*Cennější věci byly přeneseny z bytů do sklepů a krytů, případně uloženy do země. Počátkem května přestalo úřadování na příborské radnici. Němci horečně balili kufry a prchali z města za svými ženami a dětmi, které opustily město již v lednu. Starosta W. Jahn měl auto stále připraveno k odjezdu a neslavně pak prchl se svým tajemníkem K. Opatřilem.*“ Jan Hrnčárek poznamenal, že starosta odjel do „*neznáma*“, protože „*marné bylo později jeho hledání...*“.

V té době se už neučilo na školách – výuka byla zastavena 19. 3. 1945. Na začátku května se zastavila práce v továrnách, byly zavřeny mnohé obchody. Od 3. 5. nejezdily vlaky, nedoručovala se pošta, nešel elektrický proud.

3. května před polednem provedlo sovětské letadlo útok nad městem na transport Němců u zdi starého hřbitova. A tak byla poškozena kaple sv. Františka a některé náhrobky.

Noc ze 3. na 4. 5. mnozí Příboráci strávili ve sklepech.

4. květen začal požárem stodoly Josefa Michla (č. 526). Oheň – jak píše Viktor Sasín: „*založili němečtí vojáci pravděpodobně úmyslně.*“

Ten den se ve městě ozývala střelba, sem tam dopadaly střepy granátů na střechy a dvorky chalup.

5. května bylo i z Příbora vidět sloupy dýmu směr Rychaltice a Hájov. Týž den dopoledne dopadly první

ruské granáty do polí v Klokočově. Odpoledne byl na Místecké ulici zpevněn už dříve vybudovaný zátaras. „Večer“, píše V. Sasín: *„se boj o město stupňoval, střelba se stávala prudší, takže bylo nebezpečno opustit sklepy, neb granáty svištěly nad hlavami. Boj o město byl sváděn v lese Osičina nad Klokočovem. Němci vykopali kol lesa zákopy a jejich opěrným bodem byla Hončova hůrka, kde měli kulometná hnízda. Na Hončově hůrce byla po celou dobu války německá vojenská pozorovatelná opatřená odposlouchávacími přístroji a dalekohledy. Byla dobře maskována...zůstala pravděpodobně nezjištěna do konce války. Velitelství pro úsek Hončovy hůrky bylo ve statku rolníka Bohusl. Michny č. 64 v Klokočově. O prudkosti bitvy sváděné v Osičině svědčilo množství zpřerážených stromů a četné krátery, které tam bylo možno po osvobození spatřiti.“*

Ve 21. 30 hod. pronikla sovětská hlídka od Osičiny do domu Jana Jařabáče čp. 185 v Klokočově.

OSVOBOZENÍ

A v noci z 5. na 6. května Rudá armáda ostřelovala Ostravskou ulici a další německé dělostřelecké pozice. Ty byly umístěné v různých částech města - např. v zahradě Katolického domu, na Benátkách, u sportovního hřiště za nádražím.

Po půlnoci začali Němci ustupovat od Hončovy hůrky k Příboru a městem se rozlehla rána silnější než předchozí. Němci vyhodili do povětří železobetonový klokočovský most. Josef Kotrc požádal o uvedení do kroniky, že to nebylo, jak je psáno, po jedné hodině noční, ale cituji *„Dle udání Ing. Dvořáka až po půlnoci 6. 5. 1945 - přesně 24.22 hod. Zapojení exploze bylo provedeno ze síně p. Švrčka č. 282 zatčenými vojíny.“* Vypravuje se, že Josef Jeřábek, továrník topič, bydlící ve Vésce čp. 43, chtěl zachránit most, vyšel z domu, ale cestou byl u domu č. 4 v Klokočově zasažen střepinou granátu a do 24 hodin zranění podlehl. Kromě toho Němci v Příboře již dříve zapálili dřevěný most u nádraží a Katolický dům. Zničili železniční most u Včelínku a vodovodní potrubí v délce 85 m.

Jan Hrnčárek se ukrýval, jako většina občanů v té době, ve sklepech. *„Podle silných otřesů a sypajících se břídlíc s jistotou jsme se počítali mezi ony nešťastné válkou potrefené. Noc však byla tak temná, že nebylo ani na 1 m vidět. Nemohli jsme se proto dočkat chvíle, kdy se aspoň tolik rozsvětlí, abychom viděli nejbližší okolí. Konečně začalo svítat a my mohli jsme vidět zničenou prostřední část střechy s velkým komínem... (později vyčíslená škoda - 30 tisíc Kčs, vedle Pírkovo stavení zničeno, škoda 39 000 Kčs). Při jedné takové obchůzce domu spatřil jsem poblíž družstva muže v černém gumáku i ptám se, co si přeje. Odpoví: Jsem Rus, jsou zde Germáni? Na mou zápornou odpověď s udáním doby odjezdu odhodil klobouk do zahrady, vytáhl raketovou pistolí, vložil náboj a vystřelil bílou raketu. V několika minutách hemžilo se naše město ruským vojskem.“*

Viktor Sasín doplňuje: *„Vojáci Rudé armády pronikající od lesů Osičiny a Hájků, objevili se již hromadně v Klokočově před 5. hodinou ranní, přebrodili Lubinu nad klokočovským splavem a už si razila jejich vozidla cestu k městu. Současně pronikaly k Příboru vojenské jednotky od Hájků a Rychaltic.*

A tak když prvé parsky kalného slunce, pronikajícího těžce vodnatými mraky, zvěstovaly nový den a občanstvo opustilo po většinou probdělé noci sklepy a kryty, patřilo již tváří v tvář ruským bratřím, tak dlouho a toužebně očekávaným.“ Viktor Sasín pokračuje dál v psaní téměř básnickým jazykem. Je z něj znát radost a nadšení z ukončení jedné děsivé éry v životech lidí.

Zemřelí

Při ostřelování města zemřeli 4 občané, dvě ženy a dva muži. Padlo také – podle kronikářů 12 vojáků Rudé armády. Jejich jména jsou uvedena na pamětních deskách na radnici. Nedávný výzkum Hany Šmídové ukazuje, že padlých rudoarmějců bude více. Paní Šmídová je nyní na čísle 16. Jména jsou na desce nesprávně zapsána. Jednak – co se týče pořadí oněch tří jmen u každého padlého a také obsahují chyby. Těla devíti vojáků byla 8. 5. 1945 pohřbena v sedmi hrobech na hřbitůvku mezi klášterem a kostelem sv. Valentina. Svůj pomník mají Rudoarmějci i na stejnojmenném nábřeží u Lubiny, v místě, kde část z nich vstoupila do Příbora.

Kronikář také uvádí jmenné seznamy padesáti pěti zemřelých a popravených občanů Příbora a blízkého okolí a šedesáti sedmi vězněných Příboráků a Kolokočovjanů. Čtyři z nich se do Příbora nastěhovali po válce. Většina vězněných se vrátila domů s podlomeným zdravím, například Stanislav Motal zemřel pár dní po příjezdu domů v ostravské nemocnici. V pohřebním průvodu šly desítky lidí.

Hmotné škody

Největší hmotné škody vznikly na Katolickém domě. Budova hořela, byla zničena střecha i vnitřní vybavení – škoda dosáhla 585 152 Kčs. 66tisícová škoda byla vyčíslena na domě č. 488 Ing. B. Dvořáka, 54 762 Kčs – farní kostel 3x zasažený granáty. Na kostele sv. Františka byla poškozena zeď, střecha i věž – to vše za 24 790 Kčs. Na náměstí dostal zásah dům č. 24 a škoda? 14 170 Kčs. Celkem bylo v Příboře během osvobozování poškozeno 27 objektů. Některé škody způsobili prchající Němci, k dalším došlo při osvobozování. Jan Hrnčárek píše: „Když jsme domlouvali důstojníkům, proč českého města nešetřili, řekli nám, že můžeme být rádi, neboť jinak by to dopadlo, kdyby použili těžších kalibrů. Dle vypravování zdejšího obyvatele tiskaře Tichánka, postupoval týž s Rusy od Rychaltic k Příboru, když pozoroval odstřelování našeho města, v starosti o nás nabádal velitele, aby šetřil Příboru, že je to přece české město. Vojín na to odpověděl, že on lépe ví a ukázal mapu, na níž byl Příbor zakreslen jako německé město.“

6. květen

Hned po osvobození ráno 6. května se začaly odstraňovat zátarasy ve městě a pod dohledem vojáků i opravovat zbouraný most. Muselo být opraveno elektrické vedení, zvládli to místní elektrikáři... Začal také fungovat národní výbor v čele s Josefem Václavíkem. Velitelem města ale byl prvních 14 dní kapitán Rudé armády Pletňov. Na radnici po necelých 6 letech vlály československá vlajka a rudý prapor. Vlajky visely i z oken domů na náměstí. Ještě ten den dopoledne hrál na náměstí Jindřich Pukovec se svou kapelou.

Dny poté

9. května ve 14 hodin se konal na náměstí tábor lidu s proslovem a s hudbou Jindřicha Pukovce. Začala se psát nová kapitola dějin Příbora.

Některé vzpomínky na tuto dobu zazněly v reportáži Local TV k osvobození Příbora. Filmové záběry pocházejí ze soukromých archivů. Fotografie – dnes v archivu města - většinou pořídil fotograf Josef Víta. Vy máte možnost většinu z nich zhlédnout ve výstavních panelech na příborském náměstí. Nenechte si výstavu k 75. výročí osvobození Příbora ujít!

Zapsala Mgr. Irena Nedomová, kronikářka Příbora

Foto: Josef Víta, archiv VI. Bílského , zdroj: Archiv města Příbora

Rudoarmějci projíždějí 6. 5. 1945 Smetanovou ulicí

Vojáci vjíždějí Místeckou ulicí na příborské náměstí 6. 5. 1945

